

також посилити контроль за витратами, запобігаючи нецілорядного витрачання ресурсів.

Висновки

Підсумовуючи розглянуті підходи до визначення сутності категорії «фінансова стабільність», можна зазначити, що це узагальнююча якісна характеристика фінансового стану підприємства, яка відбиває тенденції зміни фінансових відносин на підприємстві під впливом різноманітних внутрішніх і зовнішніх чинників. Забезпечення фінансової стабільності допомагає підприємству вчасно виконувати свої зобов'язання, фінансувати свою діяльність, прогнозувати можливі непередбачені фінансові ризики, підтримувати свою ліквідність та платоспроможність в напрямку стратегічної спрямованості. Можна стверджувати, що основною складовою загальної стійкості підприємства та запорукою його стабільного розвитку в довгостроковій перспективі є фінансова стабільність.

Список використаних джерел

1. Белінська Я.В. Фінансова стабільність: сутність та напрями забезпечення / Я.В. Белінська, В.П. Биховченко // Стратегічні пріоритети. – 2010. №4 (17). – С. 57–67.
2. Бутинець Ф.Ф. Економічний аналіз: Навч. посіб. – Житомир: ПП «Рута», 2009. – 680 с.

3. Друри К. Производственный и управленческий учет / К. Друри. – М.: ЮНИТИ, 2005. – 476 с.
4. Зудилін А.П. Аналіз господарської діяльності підприємств розвинутих капіталістичних країн. 2006. – 223 с.
5. Коробов М.Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств / М.Я. Коробов – К.: Знання, 2000. – 378 с.
6. Кремень В.М. Оцінювання фінансової стійкості підприємства / В.М. Кремень, С.Я. Щепетков // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – №1. – С. 107–115.
7. Мамонтова Н.А. Фінансова стійкість акціонерних підприємств і методи її забезпечення (на прикладі підприємств харчової промисловості): [автореф. дис. канд. екон. наук] / Н.А. Мамонтова. – К., 2001. – 16 с.
8. Маршалл Дж.Ф. Финансовая инженерия. Полное руководство по финансовым нововведениям / Дж. Ф. Маршалл, В.К. Бансал; пер. с англ. – М.: ИНФРА-М, 2000. – 784 с.
9. Родионова В.М. Финансовая устойчивость предприятия в условиях инфляции / В.М. Родионова, М.А. Федотова. – М.: Перспектива, 2009. – 98 с.
10. Селезнева Н.Н. Финансовый анализ. Управление финансами / Н.Н. Селезнева, А.Ф. Ионова. – М.: ЮНИТИ, 2003. – 639 с.
11. Філімоненков О.С. / Фінанси підприємств: Навч. посібник / О.С. Філімоненков. – К.: Ніка-Центр, 2002. – 359 с.
12. Цал-Цалко Ю.С. Фінансова звітність підприємства та її аналіз: Навч. посібник. – К.: ЦУЛ, 2002. – 359 с.

УДК 332.349.4

О.В. КУСТОВСЬКА,
к.е.н., доцент кафедри землевпорядного проектування,
Національний університет біоресурсів і природокористування України,
С.Л. КЛЮЧНИК,
студентка магістратури, Національний університет біоресурсів і природокористування України

До питання ефективності використання капіталу при землекористуванні та землевпорядкуванні

Висвітлено та досліджено типи і ефективність розподілу капіталу при землекористуванні та землевпорядкуванні, оскільки цей чинник значною мірою впливає на сучасний розвиток економіки країни.

Ключові слова: земельний капітал, ефективність, землевпорядкування, землекористування, інвестиції.

Освещены и исследованы типы и эффективность распределения капитала при землепользовании и землеустройстве, поскольку этот фактор в значительной степени влияет на современное развитие экономики страны.

Ключевые слова: земельный капитал, эффективность, землеустройство, землепользование, инвестиции.

Visvitleno that doslidzheno tipi i effektivnist rozpodilu kapitalu at zemlekoristuvanni that zemlevporyadkuvanni,

oskilki Tsey chinnik digit miroyu vplivae on Suchasni rozvitok ekonomiki Kraina.

Keywords: land capital, effektivnist, zemlevporyadkuvannya, zemlekoristuvannya, investitsii.

Постановка проблеми в сучасних умовах розвитку суспільства питання ефективності використання капіталу набуває великого значення, оскільки значною мірою впливає на сучасний розвиток економіки, яка характеризується екологічною розбалансованістю, що зумовлює негативні зміни в природному довкіллі та знижує рівень добробуту людей.

Територіальна організація суспільства завжди мала важливе значення у вирішенні економічних, соціальних, містобудівних, екологічних проблем будь-якої держави. З нею пов'язано вирішення завдань щодо освоєння нових і вдос-

коналення обжитих територій, розселення, використання природних ресурсів, розміщення промисловості, організації транспортних зв'язків, збереження культурної спадщини та багатьох інших [2, с. 55].

Земля слугує людині не тільки як основний засіб виробництва в сільському господарстві, а й виступає територіальним базисом для накопичення інших благ – майнових, соціальних, культурних тощо. Землекористування посідає центральне місце у системі знань забудь-якого суспільного устрою. Тому дослідження процесу управління сукупним капіталом з урахуванням усіх особливостей землекористування є вкрай важливим для стратегічного планування процесів територіального розвитку та досягнення економічних, екологічних та соціальних цілей сталого розвитку. У ринковому середовищі багатофункціональність землі зростає. Вона як екосистема відіграє важливу екологічну функцію, як верхній родючий шар – економічну, як поверхня нашої планети – просторову, як місце буття людини – соціально-культурну.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Основи формування і функціонування земельного капіталу в Україні досліджені А.М. Третьяком [6], В.М. Другак, А.Г. Мартином та ін.

Однак на сьогодні залишається малодослідженим питання управління сукупним капіталом землекористування, яке в умовах пошуку шляхів залучення додаткових активів для його сталого територіального розвитку є надзвичайно актуальним. Альфред Маршал, основоположник неокласичної економіки, розглядає капітал «як частину благ, яка необхідна для отримання нових благ». Своєю чергою, благо – це субстанція матеріального і нематеріального характеру, яка здатна задовольнити матеріальні і духовні потреби людини. Саме життєві та трудові блага і представляють собою капітал [6, с. 32].

Метою статті є дослідження ефективності використання сукупного капіталу землекористування в ринкових умовах.

Виклад основного матеріалу. Основні характеристики типів капіталу запропонував Р. Курильців [3]:

1. Природний капітал – запас природно-ресурсного потенціалу біогеоценозу (наземної екосистеми), що забезпечує потік економічних та екологічних благ [1].

2. Земельний капітал – це сукупність благ (земельних), якими розпоряджається людина на відповідних правах (або які вона може використовувати) і які являють собою синтез природної енергії в різних формах та людських здібностей (праця, інтелект людини), а також земельні поліпшення та інше предметне багатство (дорожня, інженерна, меліоративна інфраструктура та ін.), що нерозривно пов'язане із землекористуванням чи ділянкою землі та раніше створене людиною у вигляді матеріальних і нематеріальних засобів, ресурсів, інформації [6, с. 40].

До земельного капіталу ми відносимо земельні ділянки та землекористування, що перебувають на різних правах власності людини (групи людей) та забезпечують потік земельних (економічних, екологічних, соціальних) благ.

3. Людський капітал. Прикладом людського капіталу може бути рівень освіти, професійної підготовки, творчі здібності та робоча сила. Інвестиції в людський капітал розглядаються «як покращення навиків, знань та людського здоров'я, що сприяє підвищенню грошового або фізичного прибутку» [3].

4. Інтелектуальний капітал. Розглядається природа даного капіталу як «неконкурентний» (nonrival) [3]. Прикладом можуть бути інноваційні проекти методики володіння якими одним агентом не знижує їх практичного значення для іншого. До інтелектуального капіталу ми відносимо знання (інформація) та інновації. На відміну від людського капіталу, який асоціюється з індивідумом, інтелектуальний капітал може існувати відокремлено від людини (в друкованому або електронному вигляді).

5. Майновий капітал включає вироблені ресурси, створені в результаті трудової діяльності, які використовуються для виробництва товарів та послуг (будинки, обладнання, інфраструктура (дороги).

6. Фінансовий капітал – це гроші та інші ліквідні фінансові активи, що можуть бути продані або конвертовані в гроші (державні цінні папери, кредити, іпотечні закладні та ін.).

7. Соціальний капітал у розумінні Патнама означає такі риси соціальної організації, як довіру, норми та групи людей, які сприяють поліпшенню ефективності діяльності суспільства через полегшення координування колективних дій [3]. Соціальний капітал є «невидимою» цінністю суспільства, яка базується на відносинах між людьми. Він включає інститути, відносини, ставлення та цінності, які координують взаємодію між людьми та сприяють економічному й соціальному розвитку. Однак соціальний капітал – це не просто сукупність інститутів, які підтримують і фінансують суспільство, він є свого роду «клеєм», який об'єднує ці інститути [5, с. 116]. Обсяг соціального капіталу, який є в наявності агента, залежить від розміру мережі зв'язків, які він може ефективно мобілізувати для доступу до ресурсів.

8. Культурний капітал – це мовна і культурна компетенція людини, багатство у формі знання або ідей, які характеризують установлений соціальний порядок, що існує в суспільстві. Культурний капітал концентрує досвід поколінь, їхні знання, уміння та навички. Культурний рівень громадян значною мірою визначає економічні досягнення суспільства, його соціально-політичну, ідеологічну, освітню і духовно-моральну структуру.

9. Політичний капітал проявляється у можливостях аграрного лобі – власників агрохолдингів – впливати на розподілення ресурсів.

Більшість типів капіталів є змінними активами, що можуть примножуватися або зменшуватися залежно від форми та типу землекористування. Адже землекористуванню, як зазначає А.М. Третьяк, притаманні економічні, культурно-освітні, морально-етичні, організаційні, політичні, соціальні, юридичні, екологічні та інші аспекти [6].

Поняття капіталу взагалі невід'ємне від власності, бо водночас становить сутність і форму її вартості [4, с. 233]. Тому

право володіння, розпорядження чи користування слід розглядати як правомочність фізичної або юридичної особи щодо використання усіх активів, які поширюються на простір над та під поверхнею земельної ділянки (землекористування). Також зрозуміло, що виключне споживання призведе до зниження сукупного капіталу землекористування, тоді як інвестиції забезпечать його зростання. Інвестування в різні форми капіталу є необхідною умовою сталого економічного розвитку регіону та країни в цілому. І тут мова не повинна йти тільки про фізичний (матеріальний) та природний капітал. Адже, за даними Світового банку, їхня сумарна частка коливається в межах 15–20% сукупного капіталу для розвинених країн та менше 50% для України.

За розрахунками НАН України, вартість усієї ріллі, що становить, 33 млн. га у земельному фонді країни, понад 300 млрд. грн. станом на початок 2012 року. З цієї площі 7 млн. га знаходиться у державній власності та використовується незаконно. Землю, на відміну від інших товарів, що мають ринкову вартість, вирізняє така особливість як обмеженість і сталість ресурсу. Продукцію за потреби завжди можна продукувати у потрібній кількості, а землі додати жодним способом неможливо. Однак існують ринкові інструменти, завдяки яким законними способами можна фактично продати будь-який товар, особливо обмежений кількісно, декілька разів. Варто зазначити, що земля на біржах – товар унікальний, тому є можливість скористатися професійно підготовленою пропозицією продажу української землі за значно завищеними цінами. Такі ціни принесуть в економіку України значні валютні кошти, які, очевидно, можна використати як для особистого збагачення громадян України, так і для започаткування приватного бізнесу, а головне – це створення платоспроможного попиту.

Дуже важливим є той факт, що державні органи абсолютно не працюють в цьому напрямі, а знаходять вкрай прості способи поповнення національного бюджету за рахунок отримання регулярних кредитних позичок в Міжнародному валютному фонді, Європейському фонді реконструкції та розвитку.

Торгуватися на біржі можуть тільки цінні папери на земельні ділянки. Земельні бони найбільш оптимальні деривативи, оскільки проміжних деривативів не передбачено. Для підтримання номінальної ціни земельного бону головною умовою виставлення його на біржі має бути фізична оплата валютою власнику бону номінальної вартості та оплата в бюджет податкових платежів.

Зрозуміло, що обмеження мінімальної ціни земельного бону, який виставляється на біржу, різко знижує ліквідність усіх земельних деривативів, що призводить до значного продовження термінів реалізації земельних бонів. На базі земельних бонів потрібно випустити похідні фінансові інструменти – земельні деривативи (англ. derivative). Як відомо, земельний дериватив – це договір реалізації двосторонніх прав, пов'язаних з безумовним виконанням

зобов'язань, які, своєю чергою, тісно пов'язані зі зміною ринкової вартості земельного активу. А він є основою даного фінансового інструментарію, що обов'язково призводить кожну зі сторін договору до негативного або позитивного фінансового результату. Слід зазначити, що до одного базового активу – землі – можуть бути генеровані не один, а більше деривативів.

Механізм наповнення фінансово-біржових операцій ліквідними первинними цінними паперами давно вже відрегульований на продукування супутніх цінних паперів, таких як: варанти (англ. warrant – повноваження, довіреність – цінний папір, що дає його власникові право на купівлю деякої кількості акцій на певну майбутню дату за певною ціною), конвертовані в облігації, депозитарні розписки, кредитні похідні розписки. Дуже важливо, що реальна ліквідність похідних цінних паперів часто на порядок перевищує ліквідність самих первинних паперів, таких як земельні бони.

Важливо знати, що без введення бонної системи в країні не відбувається процес об'єднання земель в руках держави, яке може і має можливість брати участь у біржових операціях одноосібно, маючи величезний навіть за світовими економічними мірками ліквідний ресурс – усю українську землю. Земельний бон – вид приватизаційних паперів, які плануються до використання для обміну на документи, що засвідчують право власності на частину державного земельного фонду (Вікіпедія).

Заробити кошти на біржових ринках українському власнику паю в розмірі 2–2,5 га неможливо в принципі, але й господарювати ефективно на такому мізерному клаптику землі в сьогоднішньому високотехнологічному світі неможливо. Всі інші моделі господарювання, що не включають у себе становлення бонної системи в економічній моделі країни, є малопродуктивними і безперспективними.

Фактичне об'єднання (фізичне) земельних паїв на сьогодні неможливе, тому що абсолютно відсутні методики проведення цього процесу, відсутня законодавча база, відсутнє розуміння власниками важливості об'єднання, відсутні кошти і бажання уряду країни. Земельні бони дозволяють провести об'єднання всієї української землі не фізично, а на рівні деривативів основним з яких є земельний бон.

Висновки

Головне завдання державних органів забезпечувати законодавчо мінімальну ліквідність земельних бонів, причому робиться це все має прозоро, вчасно і професійно, тоді і тільки тоді Україна вийде зі згубного для народу країни шляху збільшення державного боргу. Монопольне представлення всього земельного пулу країни на біржах світу дасть додатково від 7 до 12% добавленої вартості цінних паперів залежно від кон'юнктури ринку та наявності вільних банківських активів. Безумовно, додаткові кошти можуть бути отримані державою за рахунок звичайних біржових спекуляцій, але важливо враховувати, що вартість усієї

землі в Україні є значною, і тому потрібно зважати як на попит, так і на наявність на ринку таких значних вільних валютних ресурсів [6].

Зростання капіталу землекористування вимагає інтегрованого підходу до управління ним. Тобто уряд, місцеві органи влади, бізнес–середовище, громадські організації, місцеві жителі, приймаючи те чи інше рішення, повинні безпосередньо впливати на сукупний капітал землекористування як основи територіального розвитку та сприяти досягненню сталого розвитку як закономірного результату раніше прийнятих рішень.

Ефективне управління сукупним капіталом у системі землекористування дозволить вирішити низку нагальних проблем, що існують сьогодні на місцевому рівні. А раціональне його споживання сприятиме зменшенню безробіття, підвищенню стандартів життя та збільшенню доходів місцевих жителів, відновленню природних ресурсів та покращенню умов проживання на даній території як для нинішнього, так і прийдешніх поколінь.

Отже, вкрай важливо інвестувати у земельний, людський, інтелектуальний, соціальний, культурний капітали для підви-

щення сумарного блага територіального землекористування та досягнення сталого розвитку на всіх рівнях.

Список використаних джерел

1. Гринів Л.С. Екологічно збалансована економіка: проблеми теорії: Моногр. / Л.С. Гринів. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2001. – 240 с.
2. Дорош О.С. Теоретико–методологічні засади територіального планування землекористування: Моногр. / О.С. Дорош. – Х.: Грінв Д.С., 2013. – 434 с.
3. Курильців Р. Інтегроване управління сукупним капіталом землекористування / Р. Курильців // Землевпорядний вісник. – К.: 2014. – №1. – С. 11–14.
4. Новоторов О.С. Економіка землегосподарювання: теорія, методологія / За заг. ред. акад. НАН України Б.М. Данилишина. – РВПС України НАН України. – К.: ТОВ «ДКС центр», 2009. – 628 с.
5. Розробка ефективних інструментів капіталізації земельних ресурсів / Сохич А., Сохич О. // Землевпорядний вісник, 2014. – №2. – С. 34–36.
6. Третяк А.М. Земельний капітал: теоретико–методологічні основи формування та функціонування: Моногр. / А.М. Третяк. – Львів: Сполом, 2011. – 520 с.

УДК 338.43.431.4

Н.А. ГЕРАСИМЧУК,

к.е.н., доцент кафедри економіки підприємства, Національний університет біоресурсів та природокористування України

Сутність та поняття стратегії ресурсозбереження в аграрній сфері

У статті проаналізовано основні поняття, необхідні для розуміння сутності ресурсозбереження в аграрній сфері з аналізом складових стратегії ресурсозбереження та перспектив його впровадження в Україні на аграрних підприємствах.

Ключові слова: стратегія, стратегічний менеджмент, ресурсозбереження, аграрні підприємства.

В статье проанализированы основные понятия, необходимые для понимания сути ресурсосбережения в аграрной сфере с анализом составляющих стратегии ресурсосбережения и перспектив его внедрения в Украине на аграрных предприятиях.

Ключевые слова: стратегия, стратегический менеджмент, ресурсосбережение, аграрные предприятия.

The author in the paper analyzes the basic concepts needed to understand the nature of resource saving in agriculture with an analysis of resource saving strategies components and prospects for its introduction in Ukraine in agricultural enterprises.

Keywords: strategy, strategic management, resource saving, farmers.

Постановка проблеми. Питання ефективного управління ресурсами підприємств далеко не нові. Від раціонального та обґрунтованого використання всіх видів ресурсів підприємств багато в чому залежать результати їх діяльності. Під ефективністю використання ресурсів традиційно розуміється оптимальне співвідношення між результатами і витратами на їх досягнення, коли при раціональних витратах ресурсів забезпечується максимальний результат (ефект). Дане поняття ефективності як відносної величини широко використовувалось в плановій економіці, воно продовжує застосовуватися і в економіці змішаного типу, якою є в даний час українська економіка. В той же час прийомам стратегічного управління ресурсами, незважаючи на їх необхідність у ринкових умовах, як і раніше, не приділяється достатньо уваги з боку керівників вітчизняних аграрних підприємств. Більшість з них досить добре засвоїли стратегії лідерства або стратегії диверсифікації, а також інші загальновідомі базові стратегії, але з недовірою сприймають ресурсоефективні стратегії, основним елементом яких є ресурсозбереження у всіх його проявах.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Дослідженням проблем, пов'язаних з формуванням та вибором стратегії розвитку підприємства, присвячені праці